

СТАНОВИЩЕ

за дисертационен труд на тема:
„Позитивна педагогическа стратегия в часа на класа“
за присъждане на научната степен „доктор на науките“
в Професионално направление 1.2. Педагогика
на доц. д-р Любен Витанов
Рецензент: проф. д-н Добринка Тодорина

Часът на класа е класна неурочна форма за възпитание, обучение и развитие на учениците под ръководството на класния ръководител. Този час има много важна надграждаща роля спрямо учебно-възпитателната дейност в уроците по отделните учебни предмети. Той може да допринесе за цялостното развитие на учениковата личност и за нейното обогатяване със социалнозначими качества.

Във връзка със съвременната образователна ситуация и тенденции, през последните години бяха разработени нови нормативни документи: закони, стандарти, правилници, указания, с които всеки класен ръководител трябва да се съобразява. Въпреки регламентите, класният ръководител, стремежи се да бъде ефективен мениджър на класа, може да проявява творчески търсения относно избирането на форми, методи и средства за ползотворни занимания и дейности в часа на класа, съобразно основните детерминанти. Ето защо е целесъобразно да се търсят нови подходи, да се внедряват педагогически иновации, да се разработват ефективни стратегии за повишаване потенциала на часа на класа по посока на пълноценното развитие на учениците, а за в бъдеще и за добрата им реализация в обществото. Големи възможности за това предоставя и часът на класа.

В този смисъл **разработеният дисертационен труд от доц. д-р Любен Витанов е навременно явление, тъй като съвременното училище се нуждае от прилагането на педагогически иновации в името на новото поколение.**

Представеният за рецензиране труд съдържа 286 стр. печатен текст и е структуриран в увод, седем глави, изводи, заключение и литература от 298 източника, от които 142 на кирилица, 136 на латиница и 20 интернет-позиции. В основния текст авторът включва 131 фигури и 12 таблици.

А. Анализ на научните постижения:

I. По избирането и формулирането на темата и параметрите на изследване в дисертационния труд:

1. Доц. д-р Любен Витанов осъзнава ясно значимостта и актуалността на избирания за изследване проблем. В увода са посочени важните мотиви за насоченост към избраната тема, която е дисертабилна, предвид мястото ѝ в общественото и образователното пространство и непълнотите в досегашното ѝ изследване.
2. Формулировката на темата ясно и конкретно ориентира към спецификата на дисертационния труд.
3. Концепцията на теоретико-експерименталното изследване е много добре конструирана. Има пълна адекватност между темата, обекта, предмета, целта, задачите, хипотезата и методиката на изследване.
4. Предложените критерии и показатели на изследването са подходящи за обхващане на основната проблематика и специфика на часа на класа, налице е съобразеност и с основните нормативни документи, както и с изискванията за провеждане на теоретико-експериментално изследване.

II. По наличието, аргументирането и апробирането на научни идеи, концепции, парадигми:

1. Избраният дедуктивен подход за анализиране на поставения проблем дава възможност за поэтапно и постепенно обхващане и изясняване – понятийно, съдържателно и технологично на: Място на часа на класа в системата на училищното образование (глава I); Педагогически стратегии в часа на класа (глава II); Възпитание и управление на класа в часа на класа (глава III); Обучение за придобиване на компетентности в часа на класа (глава IV); Методи и техники в часа на класа (глава V); Организация и планиране в часа на класа (глава VI); Анализ на ефективността на модела на позитивната педагогическа стратегия в часа на класа (глава VII).
2. Прави много добро впечатление отличното познаване на всички съвременни нормативни документи, които се отнасят до изследваната проблематика – закони, наредби, правилници за класния ръководител и за часа на класа, за спецификата на учениците от началния етап на основната образователна степен, стандартите за гражданско, здравно, екологично образование, учебни програми по безопасно движение по пътищата, указания и инструкции за защита при бедствия, аварии и др.
3. Доц. д-р Л. Витанов е наясно с основните изисквания и приоритети по всеки от основните параметри в изследователската теоретико-експериментална програма. Силна страна в теоретичната част на труда е позоваването на авторитетни наши и чуждестранни автори, в по-голямата част съвременни. Авторът успешно извежда и собствената си позиция по анализиранияте идеи и парадигми, включва и недостатъчно изследвани въпроси, допълва със собствена интерпретация представяните проблеми.
4. Целесъобразно се анализира най-напред мястото на часа на класа в системата на училищното образование (I глава), съобразно формулировката на темата. Правилно е и представянето като първи параграф на понятийната система с акцент на основните понятия по проблематиката, които са изяснени кратко, но ясно и точно (I.1). Демонстрирана е позиция и компетентност относно определяне на същността и характеристиката на часа на класа (I.2.), като основателно се разкрива разликата между обучението по отделните учебни предмети и спецификата на часа на класа, в рамките на който се осъществява предимно възпитателна дейност за подкрепа на личностното развитие на учениците и управлението на класа; изяснени са и основните участници в часа на класа (учители, ученици, други специалисти, представители на различни институции и организации), като специално се отбелязва и участието на родителите при организирането и провеждането на инициативи, празници, фестивали и др. Поставя се акцент и върху спецификата на организационната структура, на практическата ориентация на часа на класа, на включването на състезания и игри, на важния принос на часа на класа за академичните постижения на учениците, тяхното развитие и социализация, необходими за преминаването в следващ клас и етап на образование. С вещина се определят и рамковите изисквания за часа на класа (I,3) на основата на Държавния образователен стандарт за гражданско, здравно, екологично и интеркултурно образование, с акцент на Наредба, 2016 за изграждането на „интердисциплинарен комплекс“. Правилно се подчертава, че в часа на класа се осъществяват занимания, дейности и проекти по определените в наредбата 8 тематични области, които Витанов онагледява подходящо чрез таблица 1.1. с данни за брой часове и дейности за I, II, III и IV клас; става ясно какви са приликите и разликите за тематичните области по класове. Добре е, че е отбелязана и възможността за комбиниране на теми и дейности, за добавяне и на

други тематични области и теми от министъра на образованието и науката, както и от педагогическите съвети в отделните училища, в зависимост от спецификата на общността, средата, възрастовите особености на учениците и техните интереси. Правата и задълженията на класния ръководител (I,4) се определят точно и ясно чрез позоваване на Правилник от 2014г., Закон, 2019г., Наредба, 2017 на МОН. Налице е онагледяване на функциите и задълженията чрез фигура 1.2. Следват отделни подточки за всяка от основните функции и съответните задължения на класния ръководител. Поставя се акцент върху създаването на позитивна образователна среда. Специално място се отнежда на консултирането на родителите за допълнителна работа с учениците, с оглед на тяхната подкрепа и развитие на заложените им. Основателно се поставя въпросът за подкрепа на децата със специални образователни потребности, на учениците в риск или с хронични заболявания. Акцентира се и върху задълженията на класния ръководител да участва в процедури за поощряване и налагане на наказания, за изготвяне на характеристика на ученика, за организиране и провеждане на родителски срещи. Относно функцията на фасилитатор се включва основателно подкрепа на ученическото участие и самоорганизация, с цел проява на активност, инициативност, предприемчивост, изграждане на Аз-концепцията и укрепване на училищната общност. В административните задължения на класния ръководител авторът включва контролирането, информирането и работата с учебната документация на паралелката. Параграф I,5 е посветен на учениците като основни участници в часа на класа. Целесъобразно е представянето най-напред на особеностите на началната училищна възраст, след като изследването се провежда в началния етап на основната образователна степен. Прави се точна характеристика на тази възраст, спецификата на развитието на учениците, създаването на подходящи условия за развитието на интересите им в областта на науката, спорта, изобразителното изкуство и музиката; поставя се въпросът за авторитета на учителя; очертават се нарастващите отговорности, проблемите в когнитивното и личностното развитие, тенденциите във физическото, познавателното и личностното развитие. Поставя се акцент на развитието на Аз-концепцията и на културната идентичност. Положително е, че се прави съпоставка между Аз-желаното и Аз-реалното. Правдиво се очертават специфичните особености на самооценката на учениците, на емоционалното им развитие и проявата на емпатия. Важно е и това, че доц. Витанов подчертава ролята на класния ръководител за подкрепата на адекватна и позитивна Аз-концепция като важен фактор за личностно развитие на учениците. Отделя се внимание и на развитието на мотивацията у учениците, на саморегулация и самоконтрол, развитието на рефлексивни умения. В рамките на социалното развитие на учениците се очертават възникването на нови социални отношения, наличието на свобода и самостоятелност, на предизвикателства и очаквания, на привързаност и приятелства, развитието на чувство за социална отговорност, на влиянието на класната общност, на развитието на уменията да се разбира и приема гледната точка на другите. Важно място заема представянето на взаимодействието на класния ръководител с родителите (I,6). Основните характеристики са описани чрез позоваване на нормативни документи – Правилник, 1999, Закон, 2015. Поставя се акцент върху ангажираността на родителите за активното им участие в живота на класа. Посочват се средствата за активна връзка между училището и родителите, очертани са посоките за взаимодействие, формите и основните направления, онагледени чрез фигура 1.3. и анализирани в отделни подточки;

определят се и важни методически изисквания; препоръчва се ползването на специализирана литература и наръчници за родителя; обръща се внимание на видовете родителски срещи, работа с родителския актив, доброволческа работа, съвместни прояви, правила за взаимодействие, добри практики. Относно взаимодействието на класния ръководител с институциите (I, 7) се имат предвид тези в системата на МОН, Държавна агенция за закрила на детето, общински служби, регионални управления на МВР, регионални здравни инспекции на Министерството на здравеопазването и др. Отделни подвъпроси са посветени на взаимодействието на класния ръководител с училищните органи за управление и отделните специалисти в училище – директор, училищен здравен специалист, училищен психолог и педагогически съветник. Представена е взаимовръзката и с Центъра за подкрепа на личностното развитие, регионални здравни инспекции, лични лекари, дирекция „Социално подпомагане“, институции за социални услуги, читалища, клубове, сдружения, неправителствени организации. Важен е и въпросът за класния ръководител и учебната документация (I, 8). Авторът дава информация за документите, които се регламентират в Държавен образователен стандарт (Наредба, 2016), където се посочват всички видове документи в системата на предучилищното и училищното образование; изискванията към формата и съдържанието на всеки документ; условията и реда за воденето им; за приемане, отчитане и унищожаване на документи и за тези в електронен вид. Посочват се от автора документите за учениците – главната книга, дневници, ученическа книжка, бележник за кореспонденция, книга за резултатите от проведени изпити, удостоверения за завършен клас или етап, резултатите от националното външно оценяване, съответното равнище от Националната квалификационна рамка и от Европейската квалификационна рамка.

5. Доц. д-р Любен Витанов разработва успешно педагогическите стратегии за часа на класа (II глава), като съвсем основателно първоначално се дава определение за понятието „стратегия“, представят се нови разбирания за педагогическата стратегия с определянето на нов компонент за подбор и структуриране на учебно съдържание, с оглед включването и на съдържателен, и на процесуален аспект, които се намират във взаимодействие (нагледното представяне е чрез фигура 2.1.) – глава II, 1. В параграф II, 2 се представят описателно и нагледно чрез фигура 2.2. компонентите на педагогическата стратегия. Следва описание и анализ на отделните компоненти на педагогическата стратегия: подбор и структуриране на учебното съдържание; подбор на методи и техники на възпитание, обучение и управление на класа; годишно планиране; оценяване и рефлексия, като особено внимание е обърнато на новия компонент – подбор на учебно съдържание. Важно е, че тематичните области и отделните теми могат да се допълват и променят по предложение на министъра на образованието и на педагогическите съвети. Положително е, че авторът включва така наречения „спираловиден подход“, който дава възможност да се определи не само кога, а и как да се работи по определена тема, за да се осигури доброто разбиране и на трудните теми. Освен различните начини за подбор се посочват и възможните грешки, както и тяхното коригиране. Като съществен компонент на педагогическата стратегия се определя подборът на методи и техники на възпитание, обучение и управление на класа с акцент на годишното планиране, оценяването и рефлексията (II,2). Авторът познава много добре и видовете педагогически стратегии (II,3), като основателно акцентира на четирите основни педагогически стратегии в часа на класа: ориентирана към учителя, ориентирана към ученика, ориентирана към взаимодействие и комбинирана стратегия. За

всяка от тях се представя основното и значимото, предимства и слабости. Постига се онагледяване чрез фигури 2.4. и 2.5. Важно място се отнежда на разработения модел на позитивна педагогическа стратегия (II, 4). На фигура 2.6. се представят нагледно компонентите на тази стратегия: динамично и споделено учебно съдържание; позитивна образователна среда; обучение, ориентирано към компетентности; балансирано, ориентирано към ученика съдържание. Поетапно и чрез няколко фигури се представят положителните страни на тази стратегия. Чрез фигура 2.7. се онагледяват педагогическите възможности за свободен, динамичен и споделен избор; чрез фигура 2.8. се илюстрират педагогически възможности за възпитание и управление на класа; на фигура 2.9. се представят педагогически възможности на компетентностния подход и на фигура 2.10. се онагледяват педагогическите възможности за комбиниране на традиционните и насочените към ученика методи на обучение при позитивната педагогическа стратегия. Уместно е представянето на позитивната педагогическа стратегия и в рамките на пирамидата на ученето (конуса на Дейл), която илюстрира отношението и ефективността на традиционните и активните методи на обучение (фигура 2.11).

6. С вешина Витанов анализира важните въпроси, свързани с основната дейност на класния ръководител в часа на класа, а именно възпитание и управление на класа в часа на класа (III глава). Поетапно и компетентно и отново чрез позоваване на авторитетни автори, нормативни изисквания и чрез собствена позиция се включват аспекти на възпитанието и управлението, някои от които за първи път в българската педагогическа наука. Като важен аспект от позитивната педагогическа стратегия се анализират най-напред преподаването и спазването на правилата (III,1). Чрез няколко подвъпроса се очертава значението на правилата като основен компонент на управлението и самоорганизацията в клас; ролята им за регламентиране и регулиране на дейността, като стандарт и критерий, като технологии за оптимизиране на процедурите в часа на класа, процедури за изпълнението на дейностите по определен начин, като нормативна функция в практическия, познавателния и личностния опит на субекта. Витанов обогатява теорията за правилата и чрез анализирането и илюстрирането на видовете правила – III.1.2, (фигура 3.1.). Описва същественото за процедурните правила, свързани с училищния правилник и дисциплина; академичните правила, свързани с ученето и самоподготовката; с морала и ценностите; с културата на общуване и поведение; за социално отговорно поведение и за устойчиво развитие; за безопасно поведение. Представените концепции за усвояване на правила от учениците също имат своето значение и ориентират класните ръководители как да ги използват във връзка с поставените цели и съобразно възрастовите особености на учениците от началния етап на основната образователна степен (III.1.3). От практическа гледна точка добре ориентират класните ръководители представените от автора множество насоки как да бъдат създадени, регулирани и спазвани правилата, подходи и действия при спазването и при нарушаването на правилата (III, 1.4.). Заслужава необходимото внимание параграф 2 към III глава, в който авторът представя важния въпрос за развитието на паралелката като общност. В съответствие с Наредба, 2016г. една от основните мисии, както подчертава и авторът е „създаването и укрепването на силна училищна общност в клас“. Положителен факт е поставянето на този въпрос и от позициите на характеризиране на училището на 21 век. Много ценни са представените подходи за развитие на училищната общност (III,2.3.). Акцентира се върху изграждането на ефективни взаимодействия и общи

ценности. Добре е, че се поставя за разглеждане създаването и управлението на позитивна образователна среда (III. 4.). На тази основа авторът акцентира на хуманната педагогика, която е ориентирана към творческото развитие на личността, към ефективност, радост от ученето, атмосфера на взаимно уважение, лична ангажираност, самоинициатива и самооценка на ученика. Очертани са и важни фасилитаторни принципи на хуманистичното обучение, които са добър ориентир за учителя: по-самостоятелно учене; автентичност; тематично разнообразие; непосредствен опит; усвояване на умения за учене; безопасна учебна среда. Специално авторът отрежда място за анализирането на учителя като фасилитатор, което е важна особеност на хуманната педагогика (3.1.2.). Авторът разкрива важните характеристики на този тип учител, отбелязва и придобиването на нови функции в новата среда (медиатор, модератор, мениджър). На фигура 3.2. се изобразява съпоставката между традиционните и фасилитаторните взаимоотношения между учителя и учениците, както и между самите ученици. Посочени са и изискванията към тази роля на учителя. Представя се убедително и наличието на личностно значимо знание и опиране на интересите на учениците. Поставя се акцент на процедурното познание, ученето чрез откриване и автентичното учене със съответните компоненти и изисквания. Взаимоотношенията в рамките на позитивната педагогическа стратегия се представят чрез теорията за щастието и за благополучието (3.2.1.). Извеждат се елементите на концепцията за благополучието (според Селигман): положителна емоция, ангажираност, смисъл, постижение и положителни взаимоотношения, онагледени чрез фигура 3.3. С оглед създаването на позитивна образователна среда (3.2.2.) се представят няколко благоприятни условия. Посочени са и основни похвати на позитивната педагогика, които са важен ориентир за класните ръководители. Относно формирането на множество интелигентности в часа на класа, авторът анализира всяка от тях и ги илюстрира чрез фигура 3.4. Това са междуличностна, вътрешноличностна, социална, емоционална и практическа. Става ясно и кои са основните подходи, дейности и техники за тяхното развитие, като авторът представя съответните аргументи и примери от педагогическата практика. Важно място се отрежда на формирането на Аз-концепция, самооценка на учениците и Аз-ефективност (III,5) в часа на класа. Следва обстойна характеристика чрез точно определяне на спецификите им и техните компоненти. Фигура 3.5. представя модел за тяхното взаимодействие. Поставя се и важният въпрос за методите и техниките за тяхното развитие, описани в отделни групи. Към тази глава се анализира и важният проблем за подкрепата на ученическото включване и самоорганизация (III,6). Наблюдава се постепенното прерастване на управлението на ръководния субект (учителя) в съуправление на двата субекта (учител и ученици) и самоуправление на учениците. Много добро впечатление правят онагледените 2 модела: за „постепенно освобождаване на отговорността“ (фигура 3.6.) и „стълба на детското участие“ (фигура 3.7.). Полезно е представянето на някои основни насоки и възможности за подкрепа на детското участие. Параграф 7 за анализ, оценка и превенция на рисковите фактори върху учениците от паралелката също заслужава внимание, предвид многото негативни ситуации, които застрашават здравето и живота на учениците. Прави се точна характеристика на риска и рисковите ситуации, на децата в риск, на рисковите фактори, на причините за риск и отпадане от училище. На фигура 3.8. се представят маркери за наблюдение и установяване на ученици в риск (предложени от учители, които авторът включва в изследователската си програма). Положителен момент в

труда е и разглеждането на превенцията на рисковите фактори спрямо учениците в паралелката: обща подкрепа за личностно развитие, допълнителна подкрепа, ресурсна подкрепа.

7. Обучението за придобиване на компетентности в часа на класа (глава IV) е в унисон с европейската образователна политика относно намирането на пътищата за изграждането на знания, умения и отношения в училище. Авторът определя същността на компетентностите и доказва с аргументи тяхната роля. Разработеният модел за формиране на компетентности в часа на класа се предполага от изясняване на връзката между компетентностите и очакваните резултати от обучението; от развитието на ключовите компетентности за цял живот, съобразно Европейската референтна рамка (IV.1.). Специално се акцентира на двете групи компетентности, които могат да бъдат изградени в часа на класа (на основата на Наредба, 2016 и Наредба, 2018). Фигура 4.1. ги представя нагледно: компетентностите, свързани с интердисциплинарния комплекс и с тематичните области в часа на класа. Положително е представянето и на основните характеристики на компетентностния подход, който е в основата на позитивната педагогическа стратегия. Поставя се акцент на преносимите компетентности, на практическата работа и трансфер, на активното учене, на стремеж към развитие на базови общоучебни умения, на процесуална ориентация и на интегралност. Централно място заема описаният и представен нагледно чрез фигура 4.1. Модел за формиране на компетентности в часа на класа (IV.2). Много точно и ясно авторът характеризира същността на модела като система от педагогически теми, задачи и дейности в основните сфери от интердисциплинарния комплекс на гражданско, здравно, екологично и интеркултурно образование. В него се интегрират тематичните области в часа на класа, в които се реализират и подходи за развитие на преносими умения като критично мислене, решаване на проблеми, работа в екип, общуване, емпатия и творчество. Видно е ясното определяне на компетентностите, динамиката и взаимовръзката между тях. Моделът включва повече от 100 очаквани резултата, реализира се в рамките на 120 теми, апробира се в продължение на 8 години, в големи и малки градове и села на България чрез цялостна методическа система. Смятам, че представеният модел е иновативен, съответства на европейските и националните критерии за ефективност на образованието, всеобхватен е, богат на идеи, базиран на международен и български опит, добри педагогически практики и е практически приложим в реални условия. Витанов представя успешно основни групи теми, задачи, дейности и методи за прилагането на този модел в педагогическата практика (IV.3.): формиране на гражданска компетентност, на критично мислене, на медийна компетентност и разбиране за електронно управление, превенция на насилието, справяне с гнева и агресията, мирно решаване на конфликти, обучение в инициативност и предприемачество, формиране на здравна компетентност, обучение за защита при бедствия и аварии и оказване на първа помощ, обучение по безопасност на движението по пътищата, превенция на тероризма и поведение при терористична заплаха, киберзащита, екологична компетентност за устойчиво развитие, интеркултурна компетентност, толерантност и интеркултурен диалог, патриотично възпитание и изграждане на национално самочувствие. Много ценни са и включените фигури и таблици, които ориентират правилно и допълват по целесъобразен начин направения анализ.
8. В главата Методи и техники в часа на класа (V глава) след дидактическата интерпретация на методи и техники на обучение, се поставя акцент върху

определените според автора три (в автореферата определени като 4) основни групи методи на обучение, които се използват в часа на класа: директни, индиректни, методи на взаимодействие, методи на оценяване и рефлексия. Авторът ги анализира на основата на богатата проучвателна дейност върху редица авторови подходи и мнения. На фигура 5.1. се представят тези методи и тяхното взаимодействие. На всяка от групите е направен анализ с отделяне на необходимото внимание за приложението им в часа на класа. На фигура 5.2. са илюстрирани директните методи на обучение и връзката между тях: изложение, беседа, самостоятелна работа, електронни материали (това не е ли средство?), демонстрация, упражнение, инструктаж. На всеки от тях е направена характеристика, описани са и наречените от автора „дидактически варианти“. В параграф (V,4) се представят индиректните методи и техники на обучение, които намират приложение в часа на класа (онагледени на фигура 5.3.): проучване, визуализация, решаване на проблеми, работа по казуси, работа по проекти, практически дейности. И тук се прави характеристика на методите, дават се примери за приложението им, както и различните дидактически варианти. По същата логика се анализират и останалите групи методи. Налице е голямо разнообразие от методи и техники. Някои от тях по своята същност са интерактивни, но авторът не ги назовава като такива. За част от методите се представят отново цветни модели, изобразени по приемлив начин фигури. Относно методите на оценяване, Витанов демонстрира компетентности и по доцимология. Има нови моменти при представянето на рефлексията на учениците в часа на класа. Определени са етапи в процеса на рефлексия на учениците (илюстрация на фигура 5.7.); разновидности на рефлексията; интересни рефлексивни техники, подходящи за тази възрастова група ученици.

9. Шеста глава е посветена на организацията и планирането в часа на класа. Обхванати са в по-общ дидактически план същността на организационните форми на обучение, някои от съществуващите класификации и е направена характеристика по традиционната класификация на класно-урочните, класно-неурочните, извънкласните и извънучилищните форми на обучение. Липсва обаче, класификацията на формите на обучение като конкретни и общи. Именно общите форми – фронталната, груповата и индивидуалната форма на обучение, често се използват и в условията на часа на класа. Направена е характеристика на всяка от основните групи форми по традиционната класификация. Неправилно е, според мен, да се определя урокът като основна форма на обучение в рамките на часа на класа. Там занятието (заниманието) е в основата на провеждането на часа на класа. Добре е, че се представя подробно учебното занятие в часа на класа (VI.2.2.): същност, характеристики, видове учебни занятия. В тази глава основателно се отделя необходимото място на планирането на часа на класа. Правилно е неговото разглеждане като цялостна педагогическа дейност, която включва дългосрочно планиране, подготовка на конкретния час на класа и оценка, рефлексия след края на часа или за определен период от време. Тук отново обаче, както във фигура 6.3., така и във фигура 6.4. присъства урокът, което е неправилно. Категорично урокът е основна форма на обучение по отделните учебни предмети, но не и за часа на класа. Много добро впечатление прави извеждането на необходимите компетентности като очаквани резултати (5.2.4.), представени в познатите вече две групи – относно знанията, уменията и отношенията, определени в учебните програми, указанията и във връзка с рамковите изисквания по отделните тематични области. Излишно е да се дава планиране на урок, ход на урока, а само за планиране и провеждане на

занятието. Във връзка с постигането на по-добри резултати в конкретен клас, авторът предлага използването на рефлексивната практика (VI,6). В този аспект се проследява рефлексията като процес на размисъл, проследяване и контрол на реализацията на знанията и компетентностите им в практическата дейност, както и някои перспективи на рефлексивната практика. Необходимото внимание се отделя на планирането и организацията на класната среда (VI, 7). Представя се ефективен дизайн на класната среда, някои важни изисквания и препоръки в тази насока: създаване на достъпна образователна среда, нови зони в класната стая, осигуряване на гъвкавост и динамичност в класната среда, интерактивни стени в класната стая.

10. На много високо равнище е представянето на седма глава относно нейното структуриране, съдържание и онагледяване на получените резултати по всеки от въведените критерии и показатели в експерименталното изследване (VII). Много добро впечатление прави подредбата на главата, поэтапното представяне на резултатите, осигуряването на валидност и надежност на изследването чрез прилагането на определена система от статистически методи за представяне и анализ на резултатите, както и онагледяването им чрез естетически издържани графики. Впечатлява и големият брой изследвани лица, които са от различни по големина селища (от столицата, голям и малък град, села от различни административни области на страната), от разнообразни по големина и рейтинг училища и паралелки от I до IV клас в началния етап на основната образователна степен. Описани са критериите и показателите за изследване на основните компетентности, съответно за гражданска, здравна, екологична и интеркултурна компетентност, свързани с очакваните резултати по основните тематични области; критерии и показатели за изследване на преносимите компетентности в часа на класа: проучване на критичното мислене, инициативността и предприемчивостта, както и уменията за работа в екип; критерии и показатели за изследване на личностните компетентности, ориентирани към Аз-концепция, самооценка и Аз-ефективност в часа на класа, както и мотивацията на учениците за учене и участие; критерии и показатели за изследване на ученическото участие и самоорганизация. По отделните критерии се представя анализ на резултатите за всеки от класовете и обобщен анализ на основата на приложените статистически методи. Добре е, че накрая се прави и сравнителен анализ на компетентностите по всички критерии в направеното изследване. Налице са и графики, като илюстрация на постигнатите резултати, които са по-високи в експерименталните паралелки.

III. По технологичния механизъм за провеждане на теоретико-експерименталното изследване и умението за анализ:

1. Проведеното от доц. д-р Любен Витанов теоретико-експериментално проучване и използването на подходящи методи на изследване за неговото осъществяване, показва наличието на компетентности за планиране и провеждане на едно цялостно научно изследване.
2. Налице е пълно обхващане на проблематиката – на основата на много добре очертана предпоставеност и динамика на проблема у нас и в чужбина.
3. Обективно е представено търсенето на педагогическите иновации в образованието, присъства актуализация на основните тенденции, съобразно европейските реалности, стандарти, закони и стратегии на основата на националните приоритети и промяната на образователната ситуация.
4. Гарантирана е обективност, надеждност и точност на изследването чрез използването на авторитетни автори, различни авторови подходи, коректно

измерване на резултатите от богато проучване на ученици от цялата страна, различни училища и всички класове в началния етап на основната образователна степен.

5. Демонстрирано е умение за откриване на проблемите и осъществяване на логическа връзка между тях, съпоставяне на автори подходи, умение за очертаване на дефицитите в изследването, изразяване на собствена авторска позиция със съответни аргументи, синтезиране на целесъобразни обобщения.
6. При експерименталното изследване (VII глава) в рамките на използваните подходящи методи на изследване и статистически методи за представяне и анализ на резултатите и при наличието на богата нагледност, се гарантира по-голяма обективност, точност и надеждност на получените резултати. Важно е, че те са в съответствие с представените първоначално критерии на изследването и дават възможност за разкриване на проучвания проблем. Налице е компетентност за анализиране на резултатите, проличават възможности за обвързване на резултатите с основните идеи на труда, с целта, задачите и хипотезата на изследването.
7. В рамките на разработената изследователска програма е доказана издигнатата изследователска хипотеза.
8. В тази глава авторът прави успешен количествен и качествен анализ на резултатите. Би могло обаче, да се направи по-обстоен каузален анализ с разкриване на конкретните причини, фактори, условия за по-високите резултати при прилагането на позитивната педагогическа стратегия.
9. Конструирани са адекватни изводи в края на теоретико-експерименталното изследване, с акцент върху иновативните моменти в теоретичното разработване на темата относно прилагания подход, стратегия и методика в часа на класа; апробирането на приложената позитивна педагогическа стратегия в рамките на продължителен период от 8 години, в различни по големина селища в страната, училища и 3379 ученици от началния етап на основната образователна степен, с което се гарантира репрезентативност на извадката; чрез включването на 15 критерия и 45 показателя в изследователската програма и убедително доказване на ефективността на разработената педагогическа стратегия в часа на класа.
10. В заключението на труда доц. д-р Любен Витанов представя успешно в обобщен вид целите и резултатите по изследването на поставения проблем, акцентира на наложилите се корекции в съдържанието във връзка с промените в стандартите в нормативните документи, реструктурирането на темите, включването на повече дейности по посока на изграждането на необходимите компетентности у учениците в часа на класа. Направени са и обобщения във връзка с предпочитанията на учителите в прилагането на предложената позитивна педагогическа стратегия в часа на класа. Налице е адекватност между проведеното изследване, получените резултати и направените обобщения и изводи.

IV. По стила и езика на разработката:

1. Доц. д-р Любен Витанов владее научния стил на писане относно структурирането на дисертационния труд, адекватността между теоретичната и експерименталната част, логическата взаимовръзка между отделните глави и параграфи.
2. Езикът на разработката е четивен, ясен и граматически правилен. Има малко допуснати грешки от техническо естество.

3. Включени са достатъчен брой литературни източници – на кирилица и латиница. Погрешно авторът описва ползваните източници като литература на български и на английски език. Има публикации и на други езици. Затова е по-добре да бъдат описани като източници на кирилица и на латиница. Присъства коректна цитируемост.
4. Налице е добро онагледяване при представянето на идеите чрез таблици и фигури, които имат и познавателна, и естетическа стойност.

V. Приноси в дисертационния труд

Смятам, че приносите имат теоретичен и практико-приложен характер. Изведените от автора са адекватни на проведеното изследване, поради което ги приемам.

Според мен **най-важните приноси в дисертационния труд се отнасят до:**

Теоретични приноси:

1. Разработен е модел на педагогическа стратегия с четири относително самостоятелни компонента: подбор и структуриране на учебно съдържание (представен като нов компонент от автора); подбор на методи и техники на възпитание, обучение и управление на класа; годишно планиране; оценяване и рефлексия. Целесъобразно е представянето от автора на основните характеристики на позитивната педагогическа стратегия, които анализира детайлно: ориентирана към действие; ориентирана към трансфер; социално ориентирана; основана на ситуирано учене; ориентирана към интеграция и взаимодействие; динамична и иновативна; ориентирана към ефективност; допълване и надграждане.
2. Представеният модел е иновативен, съответства на европейските и националните критерии за ефективност на образованието, всеобхватен е, богат на идеи, базиран на международен и български опит, добри педагогически практики и е практически приложим в реални условия.
3. Даден е положителен пример за разработването и прилагането на иновации в часа на класа относно: спазването изискванията на нормативните документи при осъществяване на подбора на темите и задачите от класния ръководител; на съществуващите основни концепции за подбор на учебното съдържание; на видовете направления в подбора на учебното съдържание; на регламентираните рамкови изисквания за подбор и структуриране на темите за часа на класа.
4. Обогатена е теорията за правилата и тяхното значение като основен компонент на управлението и самоорганизацията в клас; ролята им за регламентиране и регулиране на дейността, като стандарт и критерий, като технологии за оптимизиране на процедурите в часа на класа, процедури за изпълнението на дейностите по определен начин, като нормативна функция в практическия, познавателния и личностния опит на субекта.
5. Разработен е иновативен компетентностно ориентиран модел за обучение в часа на класа, основан на основните, преносимите, личностните компетентности и ученическото участие и самоорганизация. Много точно и ясно авторът характеризира същността на модела като система от педагогически теми, задачи и дейности в основните сфери от интердисциплинарния комплекс на гражданско, здравно, екологично и интеркултурно образование. В него се интегрират тематичните области в часа на класа, в които се реализират и подходи за развитие на преносими

умения като критично мислене, решаване на проблеми, работа в екип, общуване, емпатия и творчество.

Практико-приложни приноси:

1. Разработеният модел за позитивна педагогическа стратегия в часа на класа е апробиран в продължителен период от време (8 години), на основата на широко диагностично изследване с 3379 ученици от цялата страна, което предполага неговото успешно прилагане и за в бъдеще.
2. Разработената позитивна педагогическа стратегия практически ориентира класните ръководители чрез представените положителни резултати, вдъхва им увереност в нейната ефективност, поради осигуряването на валидност и надежност на изследването чрез прилагането на определена система от статистически методи за представяне и анализ на резултатите, както и онагледяването им чрез подходящи таблици и графики с познавателна и естетическа стойност.
3. Компетентностно ориентираният модел може да се приложи и за в бъдеще в педагогическата практика на основата на повече от 100 диагностицирани компетентности, 120 теми, които включват конструирани, адаптирани, систематизирани и апробирани занимания, методи, техники, игри, упражнения и задачи с определени цели, чрез дейности и дидактически варианти за приложение в конкретни теми в часа на класа в началния етап на основната образователна степен.

Авторефератът е в съответствие с текста в дисертационния труд и е разработен съобразно изискванията. В него са представени и приносите в дисертационния труд, според автора, както и публикациите по темата на дисертацията, които са достатъчно на брой за изследвания от този род. Те се отнасят до: 1 публикувана глава от колективна монография; 2 самостоятелни студии, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове; 9 самостоятелни статии и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове; 7 учебни помагала, от които 3 самостоятелни и 4 в съавторство; 6 самостоятелно разработени книги за учителя. Общо публикациите на автора по темата на труда са 25 на брой.

Б. Препоръки и бележки към автора:

I. По структурата на труда:

1. Целесъобразно е да се сменят местата на V и VI глава. Редно е, според мен, най-напред да се представи организацията и планирането на дейността в часа на класа, а след това – методите и техниките, които се използват в него.

2. Вътре в текста има множество подточки, представени само на няколко реда. По-добре е, те да се дадат като подзаглавия чрез съответното открояване (например с болд).

3. В методологическата част формулировката на хипотезата би трябвало да бъде след представянето на обекта, предмета, целта и задачите на изследването, тъй като се предполага от тях.

4. Липсват приложения към труда. Има какво да се представи там (тестове, задачи, параметри, снимков материал и др.), с което трудът би спечелил.

5. Има и някои технически грешки при номерацията на подточките към параграф 6 (написани са 7.1 и т.н., вместо 6,1. и т.н.), брой на посочените литературни източници в автореферата.

II. По съдържанието на труда:

1. На отделни места в труда се разсъждава в много общ план – например обучение и възпитание въобще, методи и форми на обучение въобще, а не само в часа на класа, което е излизане извън контекста на темата.
2. Неприемливо е урокът като основна организационна форма на обучение по отделните учебни предмети да се разглежда и като форма, която се прилага в часа на класа. Няма урок в часа на класа, а само учебно занятие (занимание) и оттам не е нужно да се говори за планиране на уроци, за разработка на план-конспект на урок, нито да се представят фигури по тези въпроси.
3. При разглеждането на методи и техники на обучение в часа на класа има описание на редица интерактивни методи (те често се използват в часа на класа), но не са назовани с това име, макар че авторът е ползвал литература по тази проблематика. Присъства само понятието „интерактивни стени“.
4. Въпреки образцовото разработване на VII глава, където има пълна адекватност между количествени данни, статистически величини, текст, цветни фигури, малко място е отделено на каузалния анализ. Не е достатъчно да се констатира високата ефективност на модела, само на основата на получените добри резултати. Качественият анализ би могъл да се обогати с по-обстойното търсене на причинно-следствените връзки.
5. Освен стойностните обобщения и изводи, авторът би могъл да даде и конкретни препоръки за педагогическата практика.
6. Нецелесъобразно е представянето на литературата в автореферата като източници само на български и на английски език. Има публикации и на други езици – затова трябва да се опише като литература на кирилица и латиница.
7. При тази много добра резултативност на разработената и приложената методика от доц. д-р Любен Витанов е добре да се изиска за в бъдеще експертна оценка на участвалите в изследването класни ръководители.
8. Разбира се, ще очакваме разработването на монографичен труд от автора по тази проблематика. Добре ще е да стане достояние на колегите преподаватели, на учителите, родителите и на студентите от педагогическите специалности.

Посочените бележки и препоръки не намаляват значимостта на представения за рецензиране труд. Авторът по желание би могъл да се съобрази с тях.

В. Заключение:

Представеният дисертационен труд, разработен от доц. д-р Любен Витанов, отговаря на изискванията, които се предявяват към разработки за придобиването на научната степен „доктор на науките“. Авторът демонстрира компетентности за откриване на дисертабилен проблем и неговото разработване на висота чрез провеждането на богато теоретико-експериментално изследване, адекватен инструментариум, обективен количествен и качествен анализ на резултатите и ценни приноси с теоретичен и практико-приложен характер.

На основата на очертаните достойнства на труда, компетентностите и приносите на доц. д-р Любен Витанов, давам положителна оценка на разработения от него дисертационен труд и гласувам с „да“ за присъждането на научната степен „доктор на науките“ в Професионално направление 1.2. Педагогика.

21.05.2021 г.
Благоевград

Автор на становище:
(проф. д.п.н. Добринка Тодорина)